

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

งานทอผ้าและการย้อมสีเส้นใยด้วยสีธรรมชาติเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่อยู่ควบคู่ชุมชนมาของสังคมไทย แต่บรรพกาล โดยมีการสืบทอดกรรมวิธีด้วยการบอกเล่าแบบปากต่อปากและการฝึกฝนปฏิบัติเฉพาะในหมู่เครือญาติของวงศ์ตระกูล ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้งานศิลปะด้านนี้ได้สูญหายอย่างน่าเสียดายไปพร้อมกับการสิ้นสุดของบางวงศ์ตระกูล งานผ้าทอมือจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนต่าง ๆ บางชุมชนงานผ้าทอมือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ มีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน อาทิ ผ้าทอมือหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ผ้าไหมชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น โดยเฉพาะในหมู่ชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ นิยมทำการถักทอผ้าไหมเป็นเครื่องแต่งกายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละเผ่า ผ้าทอเหล่านี้ วัสดุที่ใช้ย้อมสีล้วนเป็นวัสดุจากธรรมชาติมีสีที่งดงามแต่มีปัญหาในเรื่องความคงทนในการติดเนื้อผ้าของสีในช่วงสั้น ๆ จึงมีความนิยมย้อมสีผ้าด้วยสีสังเคราะห์ที่มีความคงทนและสีสันทันทีหลากหลาย สดใสสวยงาม แต่การย้อมสีด้วยสีสังเคราะห์ดังกล่าวมีปัญหาในเรื่องความเป็นพิษของสีและเกิดภาวะมลพิษในสิ่งแวดล้อม สารพิษที่ตกค้างในสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากสีสังเคราะห์ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นสารอนินทรีย์และประกอบด้วยโลหะหนัก อาทิ ตะกั่ว นิกเกิล ทองแดง เหล็ก โคบอลต์ ล้วนเป็นโลหะหนักที่เป็นพิษ ในทศวรรษที่ผ่านมากระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความชื่นชอบงานศิลปะที่เป็นงานหัตถกรรมได้ย้อนกลับเข้ามาในหมู่ผู้บริโภค การใช้ผ้าที่ถักทอด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติเริ่มเป็นที่นิยมของผู้บริโภคจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ได้มีการรวมกลุ่มทอผ้าขึ้นทำการทอผ้าย้อมผ้าและตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า และของใช้จากผ้าผลิตเป็นสินค้าออกจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) หลายหมู่บ้าน เฉพาะในภาคเหนือพบว่ามีปี 2540 มีกลุ่มทอผ้าถึง 158 กลุ่ม กระจายตามจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด สำหรับจังหวัดกำแพงเพชรซึ่งมีทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาที่มีหลายเผ่า อยู่ในเขตอำเภอคลองลาน และกิ่งอำเภอโกสัมพีนคร ได้มีกลุ่มทอผ้าหลายกลุ่ม กลุ่มทอผ้าที่สำคัญได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนาบ้านสร้อยสุวรรณ ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง กลุ่มบ้านชัยมงคล อำเภอคลองลาน กลุ่มทอผ้าไทรงาม อำเภอไทรงาม กลุ่มทอผ้าโกสัมพีนคร กิ่งอำเภอโกสัมพีนคร กลุ่มทอผ้าไหมทรายทองวัฒนา อำเภอทรายทองวัฒนา เป็นต้น การผลิตผ้าทอมือและผลิตภัณฑ์ที่เป็นเสื้อผ้าและของใช้เริ่มมีปริมาณมากขึ้นและมีมูลค่ามากขึ้น จากข้อมูลของสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในปี 2549 สินค้าที่เป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เดือน พฤศจิกายน มีมูลค่า 1,895,480 บาท เดือนธันวาคม มีมูลค่า 1,825,000 บาท จัดอยู่ในอันดับที่ 3 ของผลิตภัณฑ์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดกำแพงเพชร รองจากสินค้าที่

เป็นอาหารและของใช้ตกแต่งของที่ระลึก สำหรับปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่กลุ่มทอผ้าประสบในปัจจุบันคือ การย้อมสีเส้นด้ายฝ้าย มีการนำเอาวัสดุธรรมชาติท้องถิ่นในวงจำกัดเพียงไม่กี่ชนิด มาใช้ในการย้อมสี ถ้ามีการศึกษาการใช้วัสดุอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยใช้จะทำให้การผลิตและมูลค่าของสินค้าที่เป็นผ้าทอมือเพิ่มขึ้นอีก เป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปกลุ่มอาชีพ สนับสนุนการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า นวัตกรรมเป็นพืชที่มากในท้องถิ่นที่สามารถให้สีได้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษานำเอาเปลือกนนทรีมาทำเป็นสีย้อมเส้นด้ายฝ้าย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลือกนนทรี
2. เพื่อศึกษาการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลือกนนทรีในระดับต้นแบบและถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลือกนนทรีสู่ชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตการวิจัยตามวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 การศึกษาการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลือกนนทรี

ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่

1. การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลือกนนทรี โดยกรรมวิธีการย้อม 4 แบบ คือ
 - การย้อม โดยไม่ใช้สารช่วยติดสี
 - การย้อมสารช่วยติดสีก่อนการย้อมด้วยน้ำย้อมสี
 - การย้อมสารช่วยติดสีพร้อมกับการย้อมด้วยน้ำย้อมสี
 - การย้อมสารช่วยติดสีหลังการย้อมด้วยน้ำย้อมสี
2. ค่าสี ในระบบ CIELAB
3. ความคงทนในการติดสี จากการซักและอาบแสงซินอน
4. ความพึงพอใจต่อสีเส้นด้ายฝ้าย

ขอบเขตสถานที่และประชากร

สถานที่และประชากร ได้แก่

กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

เปลื้องกนทรีจากต้นกนทรีที่มีอายุตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปในบริเวณมหาวิทยาลัยราชภัฏ

กำแพงเพชร อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

เส้นด้ายฝ้าย เป็นเส้นด้ายฝ้ายเบอร์ 40/2

สารช่วยติดสี ได้แก่ สารส้ม

ขอบเขตด้านตัวแปร ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กรรมวิธีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้าย 4 แบบ คือการย้อมโดยไม่ใช้สารช่วยติดสี การย้อมสารช่วยติดสีก่อนการย้อมด้วยน้ำย้อมสี การย้อมสารช่วยติดสีพร้อมกับ การย้อมด้วยน้ำย้อมสี และการย้อมสารช่วยติดสีหลังการย้อมด้วยน้ำย้อมสี
ตัวแปรตาม ได้แก่ ค่าสี ความคงทนของการติดสี ความพึงพอใจต่อสีเส้นด้ายฝ้าย
ตัวแปรควบคุม ได้แก่ เวลาการต้ม อุณหภูมิ ปริมาณสารส้ม

วัตถุประสงค์ข้อ 2 การศึกษาการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลื้องกนทรีในระดับต้นแบบและถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลื้องกนทรีสู่ชุมชน

ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่

การย้อมสีด้วยกระบวนการในอุตสาหกรรมในครัวเรือน การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดกรรมวิธี การย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายด้วยสีย้อมจากเปลื้องกนทรี ที่ผ่านการประเมินความพึงพอใจและมีความคงทนในการติดสี

ขอบเขตสถานที่และประชากร

สถานที่และประชากร ได้แก่

กลุ่มทอผ้าไหมแก้วพัฒนา ตำบลนาบ่อคำ อำเภอเมืองในเขตจังหวัดกำแพงเพชร

ขอบเขตด้านตัวแปร ประกอบด้วย

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

กรรมวิธีการย้อมสีตามผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1

- การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดกรรมวิธีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้าย

ด้วยสีย้อมจากเปลื้องกนทรี

ตัวแปรตาม ได้แก่ สีเส้นด้ายฝ้ายจากการย้อมในระดับต้นแบบ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

สารช่วยติดสีหมายถึง สารเคมีที่เติมในการย้อมเพื่อช่วยให้สีติดเส้นใยได้คงทน ความเข้มข้นของสารช่วยติดสี หมายถึง อัตราส่วนเป็นร้อยละ โดยน้ำหนักของ โดหะอลูมิเนียมต่อน้ำหนักเส้นด้ายฝ้าย

ค่าสี หมายถึง ความเข้ม ความสว่างของสีในระบบ CIELAB ที่วัดได้ในเทอม L^* , a^* , b^* ซึ่งวัดได้จากเครื่องวัดสี

ค่าสีที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค หมายถึง สีที่ของเส้นด้ายฝ้ายที่ได้จากการประเมิน ความพึงพอใจของกลุ่มผู้ทอผ้า

ความพึงพอใจต่อสีเส้นด้ายฝ้าย หมายถึง ความรู้สึกชอบต่อสีเส้นด้ายฝ้ายของกลุ่มทอผ้า

ความคงทนในการติดสี หมายถึง ความคงที่ของสีย้อมเมื่อผ่านกรรมวิธีการซักด้วย ผงซักฟอกมาตรฐานและการอาบแสงซินอน ตามเวลาที่ผ่านไป

การย้อมสีในระดับต้นแบบ หมายถึง การนำผลการศึกษาในห้องปฏิบัติการมาทำการ ทดลองในปริมาณที่มากที่สุดที่สามารถใช้ในอุตสาหกรรมครัวเรือน

การถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีเส้นด้ายฝ้ายจากสีย้อมธรรมชาติสู่ชุมชน หมายถึง การนำผลการวิจัยไปถ่ายทอดให้ความรู้แก่ชุมชนด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและ การเผยแพร่สู่ท้องถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะ ได้ทราบถึงสถานะที่เหมาะสมและกระบวนการย้อมสีเส้นด้ายฝ้าย ด้วยสีย้อมจากเปลือกขนุน เกิดการพัฒนากระบวนการย้อมสีธรรมชาติแก่ชุมชน ของ จังหวัดกำแพงเพชร และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ย้อมจากสีธรรมชาติ ทำ ให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น